

Onderzoeksresultaten

‘Inventarisatie Onderwijs’

KIGO- project ‘Veiligheid Mens en Paard’

Auteur: Yorinca Tijsma
Datum: 3-11-2010

Inhoudsopgave

1. Het onderzoek	3
1.1 Inleiding	3
1.2 Achtergrond	3
1.3 Vraagstelling	3
2. Werkwijze	4
3. Resultaten	6
3.1 Belangrijkste conclusies	6
3.2 Verbeterpunten c.q. wensen	8
3.3 Aanbevelingen	8

1. Het onderzoek

1.1 Inleiding

Veiligheid in de paardenhouderij en paardensport is een actueel thema. Steeds meer mensen zonder paardenervaring komen in aanraking met deze dieren. Dit is één van de redenen waarom in september 2009 het KIGO- project Veiligheid Mens en Paard gestart is. Doel van dit project is het creëren van bewustwording waardoor er een veilige interactie tussen mensen en paarden ontstaat. Om dit te realiseren zullen toekomstige professionals tijdens hun opleiding voldoende kennis en ervaring moeten opdoen rondom dit thema. Tijdens het project is onder andere geïnventariseerd welke kennis aanwezig is op scholen rondom het thema 'Veiligheid Mens en Paard'. Dit onderzoek wordt in dit document besproken.

Allereerst wordt er uitgelegd wat het project precies inhoudt. Vervolgens wordt kort de vraagstelling besproken. Daarna komt de werkwijze aan bod, waarbij uitgebreid aandacht besteed wordt aan de gebruikte vragenlijst. Vervolgens worden de belangrijkste uitkomsten besproken, alsmede de door de scholen aangegeven verbeterpunten c.q. wensen. Als laatste worden conclusies getrokken omtrent het te ontwikkelen materiaal/ dienstverlening om de hiaten rondom het thema op te vullen.

1.2 Achtergrond

Het realiseren van bewustwording rondom veiligheid is nodig, omdat ook mensen zonder paardenervaring de laatste jaren steeds vaker in aanraking komen met het paard. Deze ontwikkeling zorgt ervoor dat er steeds meer mensen met paarden omgaan die hierin niet geschoold zijn; de onbewust onbekwame mensen met paarden.

Omdat toekomstige professionals in de paardensector voldoende vaardig zullen moeten zijn als het gaat om het realiseren van een veilige interactie tussen mens en paard, is het gewenst dat het onderwijs in haar programma aandacht besteedt aan veiligheid en de manier waarop toekomstige professionals hier in hun werkzaamheden (met klanten) mee om kunnen gaan.

Het KIGO-project Veiligheid Mens en Paard is een project dat is opgezet met als doel het realiseren van bewustwording waardoor meer veiligheid voor mens, paard en omgeving wordt gecreëerd. In dit project participeren de volgende partijen: Helicon Opleidingen, Stoas Hogeschool, Groenhorst College, Federatie Nederlandse Rijscholen (FNRS), Zuidelijk Land- en Tuinbouworganisatie (ZLTO) en Stichting Veilige Paardensport (SVP).

De letters KIGO staan voor Kennisverspreiding en Innovatie Groen Onderwijs (voorheen RIGO). De subsidieregeling van het ministerie van LNV heeft als doel bestaande kennis beter te verspreiden en te benutten en innovaties in het groene onderwijs te stimuleren. Alle onderwijsniveaus behoren tot de doelgroep; universiteit, HBO, MBO en VMBO.

1.3 Vraagstelling

Voor het welslagen van dit KIGO- project is het van belang dat inzicht wordt verkregen in de mate waarin 'veiligheid' binnen hippische opleidingen aan bod komt.

2. Werkwijze

Om inzicht te krijgen in de mate waarin het thema 'veiligheid' in het onderwijs aan de orde komt, zijn er diverse onderwijsinstellingen bezocht. Deze bezoeken werden afgelegd door leden van de KIGO. De onderverdeling is gemaakt op basis van standplaats van de leden. In totaal zijn 23 (onderwijs)instellingen bezocht, waaronder 6 VMBO scholen (waarvan 3 'gewone' VMBO groen scholen en 3 zogeheten 'paardenklassen'), 6 MBO scholen (3 hoofdzakelijk paardenhouderij en 3 hoofdzakelijk paardensport), 6 HBO scholen en 3 WO instellingen. Daarnaast is een praktijkschool bezocht en de KNHS (Hippische Sportbond), welke ook opleidingen verzorgen op het gebied van paardenhouderij en paardensport. Deze instellingen zijn bezocht door zeven verschillende leden.

Er is gewerkt aan de hand van een van te voren opgestelde vragenlijst, welke is ingedeeld in verschillende delen. Het doel van de vragenlijst was tweeledig. Enerzijds inventarisatie van de mate waarin het thema 'veiligheid' in het onderwijs aan bod komt en anderzijds een stukje bewustwording creëren, door met de scholen het thema te bespreken.

De delen van de vragenlijst zullen hieronder nader toegelicht worden.

- Algemene gegevens school
- Competenties
- Vragen met betrekking tot de competenties (verbeterpunten)
- Studiemateriaal
- Docent
- Praktijkaccommodatie en materiaal

Algemene gegevens school

Hier worden onder andere de algemene gegevens als naam school, plaats vestiging, andere locaties aangegeven, alsmede de opleiding die in de vragenlijst centraal staat. Ook wordt genoteerd welke paardgerelateerde opleidingen er op die school aanwezig zijn en wat de kern van deze opleidingen zijn. Daarbij kan gekozen worden uit paardensport, -houderij, management paard, wetenschap en verzorging. Ook wordt aangegeven of de opleiding voltijd of deeltijd is en in welke onderdelen van de opleiding het paard aan bod komt. Daarbij kan gekozen worden uit een thema, een module (min. 8 weken), een afstudeerprofiel en verwerkt in de volledige opleiding.

Competenties

Dit is een belangrijk deel van de vragenlijst. Gevraagd wordt welke thema's rond 'veiligheid mens en paard' in de competenties uit het curriculum voorkomen. Een competentie is een samenhang van kennis, houding en vaardigheden, welke leerlingen/ studenten nodig hebben in hun toekomstig beroep. Niet alleen wordt gevraagd naar het vóórkomen van de thema's, ook wordt er aangegeven op welke manier deze thema's terug te vinden zijn in het onderwijs.

Van te voren is 'veiligheid mens en paard' ingedeeld in 3 subthema's, te weten: veiligheid mens, mens en omgeving en veiligheid paard. Deze subthema's zijn tot stand gekomen na het bestuderen van bestaande documentatie over 'veiligheid mens en paard'. Daaruit is gebleken welke onderwerpen in zijn totaliteit samenhangen met 'veiligheid mens en paard'. Deze onderwerpen zijn weer onder te verdelen in de drie subthema's. Deze drie subthema's bestonden uit de volgende onderwerpen:

Veiligheid mens: Rij- en lessituatie, rijvaardigheden, rijbaanregels, gezondheid ruiter, werkhouding mens (ergonomisch), omgang paard, gedrag paard, (rij)uitrusting, harnachement, ongevallen ruiter, omstander.

Mens en omgeving: Verkeer, huisregels, bevoegdheid instructeurs, ARBO, accommodatie algemeen, machines/ apparaten/ gereedschappen, calamiteiten(plan), registratie ongevallen, blessures.

Veiligheid paard: Transport, verzorging, materiaal, huisvesting, ongevallen paard

Per onderwerp wordt aangegeven op welke manier deze in het curriculum voorkomt. Gekozen kon worden uit: lesmateriaal theorie, lesmateriaal praktijk, mondeling theorie, mondeling praktijk, toetsing theorie, toetsing praktijk, opgenomen in curriculum, examendossier, aantal uren in opleiding, overig.

Doel van deze vragen is inzicht krijgen in de mate waarin het thema 'veiligheid mens en paard' in het curriculum van de onderwijsinstellingen voorkomt.

Vragen met betrekking tot de competenties (verbeterpunten)

Hier kan worden aangegeven welke verbeterpunten de contactpersoon wenste ten opzichte van de aanwezigheid van bovengenoemde subthema's in het onderwijs. Daarbij kan aangegeven worden op welke manier dat gewenst is (bijv. een instructiefilm, lessenreeks, etc.).

Doel van deze vraag is het opdoen van ideeën over het op basis van dit onderzoek te ontwikkelen materiaal c.q. dienstverlening.

Studiemateriaal

Hier wordt de oorsprong van eventueel instructiemateriaal aangegeven. De keuze bestaat uit:
Ontwikkeld door:

- Docent van de school
- Elektronische Content Catalogus
- Extern bureau
- Gepubliceerde auteur
- Wetenschapper
- Anders

Doel van deze vraag was enerzijds de kwaliteit van het materiaal te controleren en anderzijds een stukje bewustwording te creëren in hoeverre er 'professioneel' met veiligheid wordt omgegaan.

Docent

Onder dit kopje wordt aangegeven welke bevoegdheid, opleiding en ervaring de diverse betrokken docenten hebben. Daarbij kan gekozen worden uit: praktijkinstructeur, sportinstructeur niv. 2/3/4, 2^e graads docent, 1^e graads docent, MBO paard, MBO overig, HBO paard, HBO overig, WO paard, WO overig, praktijkervaring, geen praktijkervaring en ervaringsjaren. Ook wordt aangegeven hoeveel docenten daadwerkelijk docent paardenhouderij of paardensport waren.

Doel van deze vragen is nagaan of de docenten die lessen paard geven ook daadwerkelijk voldoende opleiding en/ of ervaring hadden om leerlingen/ studenten veilig te laten omgaan met paarden of ze bewust te maken van veilige omgang met paarden.

Praktijkaccommodaties en materiaal

Praktijkles is een wezenlijk onderdeel van de paardgerelateerde opleidingen. Sommige onderwijsinstellingen hebben een eigen praktijkaccommodatie en anderen organiseren praktijkles op een externe locatie. Doel van dit kopje is het inventariseren in hoeverre veiligheid (en welke veiligheidsaspecten) een rol spelen in de keuze voor een praktijklocatie en materialen. Daarnaast wordt geprobeerd docenten bewust te laten kijken naar 'hun' praktijklocatie.

Het onderwerp is onderverdeeld in 3 subkopjes, te weten: praktijkaccommodatie, materiaal en ongevallen. Deze subkopjes zijn weer onderverdeeld in diverse onderwerpen.

Praktijkaccommodatie: veiligheidscertificaat, huisregels, Aequor gecertificeerd, bevoegdheid instructeurs, BHV-ers aanwezig, voldoen aan ARBO-regels.

Materiaal: Keuze paarden, materiaalkeuze

Ongevallen: Calamiteiten(plan), registratie ongevallen, aantal blessures.

Aan de contactpersoon werd gevraagd in hoeverre deze punten op de praktijklocatie aanwezig waren c.q. in hoeverre er rekening mee gehouden werd.

3. Resultaten

3.1 Belangrijkste conclusies

Uit de inventarisatie komen de volgende punten naar voren:

- Uit de interviews blijkt dat de opleiding paardenhouderij (kern van de opleiding) het meest vertegenwoordigd wordt binnen alle opleidingen. Ook blijkt dat deze opleidingen met name voltijd gegeven worden en dat het thema paard zich met name uitspreid over de gehele opleiding. De paardensport is echter minder vertegenwoordigd en waaruit blijkt dan ook dat de scholen met name opleiden voor de gehele paardenhouderij. Dit omvat ook de secundaire beroepen die hierin vertegenwoordigd zijn en niet alleen primair de omgang met het paard. Met name VMBO en WO hebben geen volledige opleiding paard. MBO is het meest vertegenwoordigd met een voltijd opleiding paard en op HBO komen beide varianten voor.
- Voor de onderdelen uit de competenties die vallen binnen de vragenlijst onder 'Veiligheid mens' kan uit de enquête geconcludeerd worden dat bij alle niveaus, dus zowel VMBO/ MBO/ HBO en WO, gegevens onbekend zijn bij de scholen. Niet alle onderwerpen worden op alle onderwijsinstellingen behandeld en ook is er weinig bekend over het aantal uur dat aan de wel behandelde onderwerpen besteed wordt. Wat wel duidelijk naar voren komt is het onderdeel gedrag paard; op alle niveaus's wordt dit onderdeel vertegenwoordigd in zowel theorie- (mondeling) als praktijkonderwijs. Het onderdeel omgang paard komt op alle niveaus's terug in lesmateriaal theorie en praktijk; voorbeeld hiervan is de KNHS die de boeken paard en welzijn, paard en landschap, ruiterbewijs enz uitgeeft. De punten risicobeperking, materiaal en ongevallen komen niet terug in de resultaten, hieruit kan worden opgemaakt dat er, binnen de verschillende onderwijsinstellingen, hiervoor geen concreet lesmateriaal bestaat. De KNHS geeft aan een landelijk meldpunt te hebben op hun site voor ongevallen.
- Van competentieonderdelen die onder het kopje 'Mens en omgeving' vallen in de vragenlijst, wordt aangegeven dat ook hierover binnen sommige onderwijsinstellingen weinig gegevens bekend zijn. Universiteit Utrecht geeft aan dat er veel aandacht is besteed aan een calamiteitenplan waarin beschreven is wie eerst gered moet worden/ waar de paarden staan enz. Dit plan is gemaakt naar aanleiding van de nieuwbouw die is gerealiseerd. Ongevallenregistratie gebeurt op alle niveaus, dit proces wordt echter niet of zelden geëvalueerd of aangepast. Verder komt op alle niveaus naar voren dat er geen aandacht is voor ARBO regels. De universiteit Utrecht geeft aan hier wel onderzoek naar te hebben gedaan voor de arbeidsomstandigheden van dierenartsen. Het Nederlands Hippisch Centrum in Deurne geeft aan dat kennis over arbeidsomstandigheden binnen de paardenhouderij absoluut ontbreekt.
- Voor de onderdelen uit de competenties die vallen in de vragenlijst onder het kopje 'Veiligheid Paard' komt naar voren dat ook hier veel informatie onbekend is. Niet alle onderdelen worden op alle scholen behandeld en er is ook niet bekend hoeveel uren aan de behandelde onderwerpen besteed worden. Uitgezonderd het onderdeel huisvesting. Op alle niveaus wordt hier aandacht aan besteed in de vorm van lesmateriaal in theorie en praktijk, mondelinge theorie en wordt het ook getoetst.
- Het studiemateriaal wat nu aanwezig is, is voornamelijk ontwikkeld door de docenten van de opleidingen. Slechts een klein gedeelte wordt via de wetenschap verworven. Een screening om het thema 'veiligheid' te waarborgen is gewenst. Aangegeven wordt dat behoefte is aan een checklist om het aanwezige studiemateriaal te checken op volledigheid.
- Gegevens over het opleidings- c.q. ervaringsniveau van de docenten zijn niet af te leiden uit de database. Hiervoor zijn te weinig gegevens beschikbaar.

- Uit de database kan geconcludeerd worden dat met name de MBO scholen die een voltijd opleiding aanbieden een eigen praktijklocatie hebben. De meeste VMBO scholen maken gebruik van externe praktijklocaties. Op de eigen praktijklocaties is veelal sprake van een veiligheidscertificaat, huisregels en Aequor- certificatie en bevoegde instructeurs. Wat betreft de externe praktijklocaties is het bewustzijn van veiligheid minder omdat men hier, als school zijnde, vaak niet over nadenkt. Scholen gaan er vaak vanuit dat de veiligheid op een externe locatie wel gewaarborgd is en onderzoeken dit vervolgens niet.
- Bij de meeste scholen wordt bij de keuze van paarden en materialen rekening gehouden met veiligheidsaspecten. Ook is vaak een calamiteitenplan aanwezig (al wordt aangegeven dat men hier vaak niet van op de hoogte is)
- Van de externe praktijklocaties zijn te weinig gegevens bekend over veiligheidscertificaten enz. Zoals hierboven al aangegeven, wordt hier door de school vaak minder bij stilgestaan.
- Buitenschoolse activiteiten op praktijklocaties; men is er zich als onderwijsinstelling niet altijd van bewust in hoeverre de praktijklocatie voldoet aan de veiligheidsregels; men ziet dat ook niet als verantwoordelijkheid van de onderwijsinstelling maar van de praktijklocatie zelf

Algemeen:

Binnen de hippische opleiding is paardenhouderij het sterkst vertegenwoordigd. Lang niet alle competentieonderdelen komen binnen de verschillende onderwijsinstellingen aan bod. Van de onderdelen die wel aan bod komen is vaak niet bekend hoeveel tijd dit beslaat. Positieve uitzondering zijn de onderwerpen 'gedrag paard', 'omgang paard' en 'huisvesting'.

Weinig aandacht wordt besteed aan risicobeperking (rij- en lessituatie, rijvaardigheden, rijbaanregels en gezondheid ruiter), materiaal ((rij)uitrusting, harnachement) en ongevallen. Ook wordt er weinig aandacht besteed aan ARBO regels.

Het aanwezige studiemateriaal wordt voornamelijk gemaakt door docenten.

De scholen maken gebruik van eigen of externe praktijklocaties. Vooral het MBO maakt gebruik van externe locaties. Het bewustzijn omtrent veiligheid op externe praktijklocaties is vaak kleiner dan bij eigen locaties.

3.2 Verbeterpunten c.q. wensen

Tijdens het interview was er ruimte voor de scholen om aan te geven welke verbeterpunten c.q. wensen zij hadden met betrekking tot de drie subthema's. De volgende verbeterpunten kwamen aan de orde:

VEILIGHEID MENS:

- Het integreren van ARBO regels in de praktijk en in de lesstof
- Rijbaanregels en huisregels; in spelvorm of via Internet sluit de stof beter aan bij de leerlingen met name op VMBO en MBO
- De gedragsregels voor de leerlingen zwart op wit zetten en eenduidigheid hebben tussen de collega's → VMBO
- BHV-cursus verplicht stellen als onderdeel van de opleiding
- Checklist waarin alle punten met betrekking tot veiligheid genoemd worden om als opleiding na te kunnen gaan of alle punten gewaarborgd zijn
- Verbeteren conditie van leerlingen → MBO
- Waar hangt het calamiteitenplan en wie is verantwoordelijk voor wie?
- Duidelijke voorbeelden (bijvoorbeeld via film) over onveilig handelen en onveilige situaties; de KNHS heeft hierin al een begin gemaakt met de 'about horses' filmpjes

VEILIGHEID MENS EN OMGEVING

- Routes op de verschillende centra mogen duidelijker aangegeven worden.
- Door de KNHS wordt aangegeven grotere stallen te willen hebben

VEILIGHEID PAARD

- Omgang met het jonge paard en minder veilige paard; ook hier is vraag naar bruikbaar film materiaal
- Transport; duidelijk filmmateriaal → met name de opleidingen die niet hun hele curriculum aan paard besteden, vb vmbo

3.3 Aanbevelingen

Samengevat kunnen de volgende punten aangemerkt worden om de gevonden hiaten rondom het thema 'Veiligheid Mens en Paard' te vullen.

- Duidelijke voorbeelden over onveilig handelen/ onveilige situaties.
- Checklist om het op scholen aanwezige materiaal/ aangeboden lessen te screenen op waarborging thema 'Veiligheid Mens en Paard'
- Filmmateriaal over omgang met jonge paard en minder veilige paard
- Duidelijk filmmateriaal over transport (met name VMBO)
- Integratie ARBO-regels in lessen.
- Spelvorm rijbaanregels en huisregels

Vervolgstep is het ontwikkelen van materialen om bovenstaande hiaten weg te nemen. Deze materialen zullen ontwikkeld worden door de leden van het KIGO-project, in samenwerking met de bijbehorende organisaties. De materialen zullen beschikbaar komen via de te ontwikkelen website.